

Interpretace básně Ivana Blatného

Znáš dálku? Já ji znám. Na stropě, plném much,
v ohybné světnici mám jazyk přilepený.
Je parno v ulicích, jak olej hustý vzduch,
kdoš se zasmál. Pes. Pomalá chůze ženy.

Jde, kolébá se, jde a svírá koleny,
bílymi koleny a stehny naše mozky.
Znáš dálku? Já ji znám. Proměny, proměny,
déšť trhá plakáty a stírá barvy. Trosky.

Z okna mám vyhlídku na pivovarský dvůr.
Tajemné jeskyně a ve dne sudy. Sudy.
Je ráno, drhnou zem. Lucerna mrtvých můr.
Znáš dálku? Já ji znám. A znám ji ve všem všudy.

Básník Ivan Blatný, přestože většinu svého života strávil v exilu ve Velké Británii, zůstává neodmyslitelně spojený s Brnem, městem svého dětství. Toto pouto k Brnu je patrné v mnoha jeho sbírkách, kde věnuje pozornost nejen ikonickým místům, jako jsou Špilberk či Petrov, ale také skrytým zákoutím, jež vytvářejí intimní a specifickou atmosféru města. Blatného tvorba je hluboce prosycená vzpomínkami na místa, která pro něj znamenala domov, a jeho básně tak často věrně zachycují ducha místa. Báseň, kterou se zde pokusíme interpretovat, je součástí básnickovy druhé sbírky s názvem *Melancholické procházky* (1941). Tato sbírka je zasvěcena zejména Brnu a již na jejím počátku autor vzdává hold svému literárnímu vzoru Jaroslavu Seifertovi. Blatný zde tematicky rozpracovává své pouto k městu a jeho životu, přičemž zachycuje melancholii i krásu běžných dní a míst.

Z hlediska formy Blatný v této sbírce uplatňuje zejména alexandrín. V naší konkrétní básni jej také využívá (i když ne zcela důsledně) společně se střídavým rýmem, což podporuje plynulý rytmus básně a dodává jí až hudební kvalitu. Tento rytmický vzorec připomíná chůzi či kolébání a dokonale se pojí s atmosférou i motivy díla, které čtenáře provádí městskou krajinou i vnitřními pocity. Není tedy překvapivé, že se tato báseň dočkala i zhudebnění – česká kapela Hm... ji převzala a zpracovala do podoby, která tento básnický rytmus ještě více zdůrazňuje a přibližuje ji modernímu publiku.

Lyrický subjekt v této básni není aktivním účastníkem dění, ale spíše pasivním pozorovatelem svého okolí i svého vnitřního světa. Již v úvodní otázce „Znáš dálku?“ a následné odpovědi „Já ji znám.“ se projevuje jeho vědomí vlastní izolace, z níž není možno uniknout. Subjekt si je vědom své odloučenosti od světa. Přesto pokládá otázku tónem přátelským, jako by někoho prováděl po krajině svých intimních prožitků, které jsou napojeny na vjemy z reálného světa. Ty pak odrážejí nejen fyzické prostředí, ale i vnitřní prožívání subjektu. Vztah subjektu k vnějšímu světu je charakterizován napětím mezi touhou po kontaktu a neschopností jej uskutečnit. Subjekt sice registruje dění kolem sebe – „pomalá chůze ženy“, smích, pes –, ale tyto obrazy od něj zůstávají odcizené. Žena, která „svírá koleny a stehny naše mozky“, je příkladem, jak subjekt vnímá svět tělesně a smyslově, avšak tento vjem je groteskní, skoro až nepříjemný. Tělesnost zde není přijímána s nadšením a neslouží jako prostředek k propojení se světem, ale je spíše zdrojem neklidu a odcizení.

Celá básnická sbírka má tedy společného jmenovatele – Brno. V námi zvolené básni se ale ocitáme v prostoru přesně neurčeném. Nemůžeme s jistotou určit, zda se jedná o Brno či ne. Nicméně je zjevné, že lyrický subjekt se v tomto prostoru pohybuje a pozoruje své okolí – podobně jako moucha na zdi, která se také v básni objevuje. Prostor je zde ale tematizován z různých pozoruhodných perspektiv. Jak už jsme zmínili, již v prvním verši první strofy se lyrický subjekt táže na znalost „dálky“. Jedná se spíše o rétorickou otázku, na kterou nečeká od čtenáře či nějakého jiného subjektu odpověď – zodpovídá si ji totiž sám. Tato otázka i odpověď se v básni opakuje v každé ze tří strof a vytváří tak rytmickou i tematickou osu básně. Nicméně „dálka“ zde nepředstavuje úplně tak fyzickou vzdálenost, jako se jedná spíše o metaforu pro jakousi vnitřní psychickou vzdálenost mezi lyrickým subjektem a vnějším světem.

Prostor v básni hraje zásadní roli a jeho charakter je prezentován prostřednictvím konkrétních obrazů, které zároveň odhalují vnitřní rozpoložení lyrického subjektu. Básník začíná popisem uzavřeného a nehostinného prostoru – „strop plný much“ a „ohydná světnice“ tvoří klaustrofobní prostředí, které je zejména symbolem izolace. Tyto obrazy nejsou pouhým popisem fyzické reality, ale spíše projekcí duševního stavu subjektu. Světnice, která by měla být bezpečným a komfortním místem, se stává prostorem odcizení, kde vše, včetně těžkého vzduchu, působí tísnivě. V rámci jedné strofy přeskakujeme z vnitřního prostoru – „na stropě plném much, v ohydné světnici“ – do toho vnějšího, do prostoru ulice, kde se lyrický subjekt stává pozorovatelem – „Je parno v ulicích...“. Ve třetí strofě se nám odhaluje konkrétnější pozice subjektu, který vnější dění sleduje skrze okno. Tímto pohledem pozorovatele báseň vybočuje ze sbírky *Melancholické procházky* a pozicí lyrického subjektu odpovídá spíše předchozí básnické sbírce Ivana Blatného *Paní Jitřenka*.

Lyrický subjekt se ocitá v ohydné světnici, obklopen mouchami, které často mohou evokovat rozklad či zkaženost. Obraz přilepeného jazyka pak zdůrazňuje pocit nehybnosti a nemožnosti projevu. Subjekt jako by ztrácel schopnost komunikace – jazyk, nástroj vyjádření, se stává nefunkčním. Dalšími verši proniká dusná atmosféra parného dne. „Je parno v ulicích, jak olej hustý vzduch“ – takový obraz není jen popisem počasí, ale i pocitu tíhy a přetlaku, který zaplňuje jak prostor, tak i mysl. Tento stav stagnace je narušen drobnými vjemy, které však působí rušivě: smích, pohyb psa, pomalá chůze ženy. Právě tyto drobnosti upomínají na svět za hranicemi izolace – svět, který je zároveň přítomný, na dosah ruky, ale také vzdálený a nedosažitelný.

Subjekt zde promlouvá v přítomném čase a zaznamenává tak své aktuální prožitky i vnější vjemy. Vykreslením „parna v ulicích“ se čas pro lyrický subjekt zpomaluje, zatímco ostatní venku pokračují ve svých činnostech. Čas se zde ale může jevit i jako fragmentární. Na delší verše, které konstruují „dusno“, je totiž navázáno krátkými a strohými jednoslovnými vjemy: „[...] kdosi se zasmál. Pes. Pomalá chůze ženy.“ Jsou to však pouhé momentky, které lyrický subjekt neposunují vpřed. Po dusnu v první strofě přichází ve druhé strofě déšť, který přináší změnu: „[...] Proměny, proměny, déšť trhá plakáty a stírá barvy. Trosky.“ Proměna, přicházející s deštěm trhajícími plakáty, zde není vnímána pozitivně, ale právě naopak – čas přináší destrukci a subjekt jej vnímá spíše jako hrozbu než jako příležitost. Vnímavý subjekt je drážděn prouděním času, jež je k stagnaci subjektu lhostejné. Svět venku prochází neustálou a nezastavitelnou proměnou, vůči které je subjekt bezmocný. Ve třetí strofě je popsána ranní činnost lidí, které pozoruje ze svého okna, jako je drhnutí země na pivovarské dvoře. Přestože je zde vyobrazeno ráno, brzká část dne, kdy můžeme předpokládat, že už je světlo, lyrický subjekt se nutkavě zaobírá motivy spojenými s temnotou: „Tajemné jeskyně a ve dne sudy.“ či „Lucerna mrtvých můr.“ Přítomnost temných motivů v kontrastu s denním světlem narušuje jeho integritu. Úzkosti a tíha, obvykle spojované s nocí a tmou, pronikají i do aktivní denní reality, čímž demonstrují nemožnost východiska a úniku lyrického subjektu před těmito pocity. Zároveň jsou tyto obrazy podobně klaustrofobní a uzavřené jako ve strofě první.

Nejpodstatnějším a opakujícím se motivem je dálka, která, jak již jsme si řekli, není fyzickou vzdáleností, ale především existenciálním stavem. Je to symbol nepřekonatelné bariéry mezi subjektem a světem, mezi touhou po kontaktu a neschopností jej uskutečnit. Odcizenost, kterou dálka ztělesňuje, prostupuje celou básní. Subjekt tuto odcizenost důvěrně zná, je už součástí jeho samého. Známé prostory a vjemy jsou pak o to vzdálenější, jelikož subjekt není schopen se na ně i kvůli ztrátě možnosti komunikace napojit. Čas zde plyne těžkopádně a neúprosně doléhá na stagnující subjekt, který před sebou vidí pouze temnotu a rozklad. Světnice, pivovarský dvůr či ulice s parným vzduchem nejsou náhodnými místy, ale zrcadly vnitřního světa, který je plný osamělosti a melancholie. Dokonce i vnější impulzy, jako je smích nebo pohyb ženy, nepůsobí jako mosty mezi subjektem a realitou, ale spíše zdůrazňují jeho izolaci. Jako definitivní až fatální můžeme vnímat závěrečné prohlášení „A znám ji ve všem všudy.“, jelikož lyrický subjekt nám zde sděluje, že pocit odcizení a z něj pramenící úzkost prozkoumal ze všech stran. Je to pro něj známý a naléhavý pocit, který už patří k samotné existenci lyrického subjektu a kterého je nemožné se jen tak zbavit či před ním utéct.

- pěkný, soustředěně i zaujatě napsaný text
- byl bych opatrnější s tou klaustrofobií
- pár méně jasných míst